فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره بیست و سوم. تابستان ۱۳۹۷، صص۱۹۷-۱۸۵ Vol 2. No 23. 2018, p 185-197
شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵) ISSN: (2538-6395)

ارکان تشکیل دهنده جرم سقط جنین در حقوق ایران و فرانسه

محمدرضا کونانی[۱]. جلال جعفری[۲]. یوسف الماسی[۳]
۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی
نویسنده مسئول mohamadrezakoonani44@gmail.com
۲. عضو هئیت علمی گروه حقوق، واحد ملارد، دانشگاه آزاد اسلامی، ملارد، ایران
۳. کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی و بازپرس دادسرای عمومی و انقلاب

چکیده
هدف تحقیق حاضر ارائه نقطه نظرات عملی به مجامع حقوقی و محافل قضایی و بررسی وتطبیق قانون دو کشور و ارائه را هکار مناسب است. روش پژوهش توصیفی – تحلیلی می‌باشد و روش گرد آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای است. نتایج تحقیق نشان می دهد که در قانون جزای فرانسه نیز مواردی وجود دارد که با وجود انطباق چند عنوان در مفاهیم و شرایط قانونگذار آنها را از هم متمایز کرده است و از این حیث با قوانین ایران مشترک است. در حقوق فرانسه به خلاف حقوق ایران جرم سقط جنین مطلق است و مقید نیست یعنی حامله بودن زن و حصول نتیجه شرط نیست و لذا سقط جنین تصوری هر گز وجود نیافته و یا مرده بودن جنین قبل از اخراج عمدی که در واقع جرم محال است، درقانون فرانسه قابل مجازات می باشد. رکن مادی در هر دو قانون یعنی ایران و فرانسه باهم شبیه هستند، اما با تفاوت بین این دو قانون درعمل غیرمادی است، همانطور که می دانیم درقانون مجازات اسلامی عمل غیرمادی پیش بینی شده و لی در قانون فرانسه تنها عمل مادی مد نظر می باشد.

واژه‌های کلیدی: حقوق کیفری، سقط جنین، فرانسه، ایران

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مقدمه

جرائم علیه تمامیت جسمانی از قبیل قتل و جرح از موضوعاتی است که قانون‌گذار سخت به آن اهتمام داشته و برای جلوگیری از وقوع آن و نیز جبران‌صدمات و خسارات وارده، احکامی را مقرر کرده است، اما آیا همهٔ این قوانین و قواعد درمورد جنایات وارد بر جنین و سقط آن نیز جاری می‌شود، مسلماً پاسخ منفی است، زیرا هرچند که جنین منشا انسان است و به خصوص در اواخر دوران حاملگی صورت انسانی به خود می‌گیرد و شاید بتوان لفظ «انسان» را بر او اطلاق کرد اما تا زمانی که مراحل تکامل خود را طی نکرده و متولد نشده است، انسان کامل و مستقلی نیست، به مادر خود متصل است و بسان عضوی از اعضای اوست و بدون او قادر به ادامهٔ حیات خود نیست و از همین رو شاید اطلاق لفظ «انسان» براو صحیح نباشد، به جهت این ویژگی دوگانه «سقط جنین یا حمل» احکام و قوانین خاص خود را دارد که از جهاتی با جنایات وارد بر «انسان متولد شده» مشابه و از جهاتی نیز متفاوت است. کیفر و مجازات در اینجا با توجه به شخص جانی، حالات مختلفی خواهد داشت، زیرا جانی یا خود مادر است و یا غیر او، درحالت اخیر غیر مادر به طور عمدی مباشرت به اسقاط جنین کرده که یا این کار را از طریق ضرب و شتم و اذیت وآزار زن حامله انجام داده و یا به دنبال درخواست مادر وتمکین وی درمقابل او با دادن دارو و وسائل دیگر، اقدام به سقط نموده است و فرد مرتکب، یا پزشک، ماما و داروفروش می‌باشد و یا از افراد عادی است. کیفر سقط در هر یک از حالات فوق با دیگری متفاوت است. (راسخ، ۱۶۵:۱۳۸۹)

۱- رکن قانونی جرم سقط جنین در حقوق ایران و فرانسه

۱-۱- در حقوق ایران

قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ مواد۱۸۱ تا۱۸۳ به جرم، سقط‌جنین اختصاص داشت و حسب این مواد برای هرکسی که در ارتکاب این جرم، خواه به نحو مباشرت و یا معاونت دخالت می کرد، مجازات پیش بینی می نمود.

ماده۱۸۱ «هرکس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط حمل زنی گردد، جزای او از یک تا سه سال حبس جنحه ای است و اگر زن حامله را دلالت به استعمال وسایل مذکوره نماید، جزای او از سه تا شش ماه حبس جنحه ای خواهد بود».

ماده۱۸۲ «زنی که عالماً بدون اجازه طبیب، راضی به خوردن ادویه یا ماکولات یا مشرویات یا استعمال وسایل مذکوره شده یا تمکین از استعمال آن وسایل کرده و به این واسطه حمل خود را ساقط کرده باشد، مجازات او از یک تا سه سال حبس جنحه ای است واگر این اقدام زن در نتیجه امر شوهر خود باشد زن از مجازات معاف و شوهر به مجازات مذکور محکوم خواهد شد.» (مهربانی، ۲۹:۱۳۸۰)

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ماده ۱۸۳ «طبیب یا قابله یا جراح یا دوا فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا قابلگی جراحی ویا دوا فروشی، وسایل سقط حمل را فراهم آورند. از سه تا ده سال حبس جنایی درجه یک محکوم خواهند شد، مگر اینکه ثابت شود که این اقدام طبیب یا قابله یا جراح برای حفظ حیات مادر می باشد».

همچنین مواد ۹۰و ۹۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲، در مورد جرم سقط جنین، مقرر می نمود:

ماده۹۰ «هرکس زن حامله را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری که موجب سقط حمل می گردد بنماید به سه الی شش ماه حبس محکوم خواهد شد»

ماده ۹۱ «اگر زن حامله برای سقط جین به طبیب و یا قابله مراجعه کند و طبیب هم عالماً عامداً مباشرت به اسقاط جنین بنماید، دیه جنین به عهده اوست و اگر روح در جنین دیده شده باشد باید قصاص شود و اگر او را به وسایل اسقاط جنین راهنمایی کند به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود»

در حال حاضر نیز مواد، ۷۱۶ تا ۷۲۱ق. م. ا در مورد دیه جنین و مواد ۶۲۲، ۶۲۳و ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی، ارکان قانونی سقط جنین عمدی محسوب می شوند. برابر ماده۶۲۲ قانون مجازات اسلامی سقط عمدی جنین یا حمل چنین بیان گردیده است: «هر کس عالماً و عاملاً به واسطهٔ ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص بر حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.»

ماده۶۲۳ ق. م. ا: «هر کس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین شود به شش ماه تا یک‌سال حبس محکوم می‌شود و اگر و عالماً و عاملاً زن حامله را به استعمال این ادویه و وسایلی راهنمایی کند که جنین وی سقط گردد، به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد.»

ماده ۶۲۴ ق. م. ا: «اگر طبیب یا ماما با دارو فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراح یا دارو فروشی اقدام می‌کنند، وسایل سقط جنین فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند، به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط، صورت خواهد پذیرفت».

۲-۱- در حقوق فرانسه

در ابتدا چند نکته قابل تذکر است، اولاً اینکه در حقوق فرانسه به خلاف حقوق ایران جرم سقط جنین مطلق است ومقید نیست یعنی حامله بودن زن وحصول نتیجه شرط نیست و لذا سقط جنین تصوری و هرگز وجود نیافته، و یا مرده بودن چنین قبل از اخراج عمدی که در واقع جرم محال است در قانون فرانسه قابل مجازات می‌باشد. ثانیاً در قانون مجازات فرانسه شروع به جرم در مسئله سقط جنین قابل تصور است، به خلاف قانون مجازات اسلامی ماده۳۱۷ قانون‌جزای فرانسه، پزشکی را که پس از تعیین قیمت عمل سقط جنین با کیفیت محتوی وسایل در منزل زن آبستنی غافلگیر شده‌بود را به عنوان شروع به جرم قابل مجازات دانست و یا مثال دیگر در مورد زن حامله‌ای که وی را روی تخت خوابانیده و سرنگی برای تزریق آماده نموده است لیکن بواسطه امتناع مصرانه زن موفق به تزریق نشده است شروع به جرم شناخته است. همچنین

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

در مبحث دوم از کتاب قانون جزای فرانسه شاهد مثالی برای تایید موضوع وجود دارد در این مبحث آمده است. در اینجا زن چه حامله باشد و چه به ظاهر احساس کند حامله است مشمول مقررات ماده ۸۴ آیین نامه قانونی خواهد بود. (بوشهری، ۱۳۹۰: ۱۸۰)

اما بر طبق سلسله بحث به نصوص مواد در فرانسه می‌پردازیم. در قانون کیفری فرانسه مصوب ۱۹۹۲ که آخرین قانون این کشور است مسئله سقط جنین در قوانین به شرح زیر آمده است.

ماده۱۰-۲۲۳ که در مورد قطع غیرقانونی حاملگی است ورضایت زن باردار را شرط می‌داند و چنانچه قطع دوران بارداری بدون رضایت زن باردار صورت گیرد قابل مجازات می باشد.

در قوانین فرانسه همچنین سقط‌جنین توسط شخص ثالث مورد توجه قرار گرفته است صرف‌نظر از اینکه شخص پزشک باشد و یا شخص عادی و سقط توسط شخص ثالثی که پزشک می‌باشد در مقررات خاصی قانونگذار فرانسوی بدان اشاره کرده است.

در ماده ۱۲-۲۲۳ قانون کیفری فرانسه، قانون گذار شخصی را که دلالت به سقط می‌کند قابل مجازات دانسته و در این ماده پیش بینی شده است که مجازات مرتکب ۳۰۰ هزار فرانک جزای نقدی می‌باشد و در مورد کسانی که به عادت مرتکب جرم مزبور شوند مجازات را تا ۵ سال حبس و ۵۰۰ هزار فرانک جزای نقدی قابل افزایش دانسته است.

در ماده ۶۴۵ قانون کیفری فرانسه همچنین ممنوعیت فروش، ارائه، معرفی و. . . داروهای سقط آور را اشاره می کند ودارو سازان را از این امر مستثنی می کند البته برای چنین افرادی مقررات خاصی را پیش بینی نموده است که در تبصره این ماده آمده است.

در قانون بهداشت عمومی نیز همچنین مقرراتی راجع به سقط جنین وجود دارد که در بخش اول از این قوانین آمده است قطع عمدی حاملگی انجام شده قبل از پایان ۱۰ هفتگی غیرقابل کیفر می‌باشد و در ادامه ماده ۱۰-L۱۶۲ آمده است که وضعیت فقر مادر علل موجهه جرم تلقی شده است.

در این قوانین همچنین ماده ۲-۱۶۲-L نحوه اجرای سقط در موارد قانونی را معرفی می‌کند و این عمل را توسط یک پزشک مجاز می‌داند.

در همین قوانین و آن هم در بخش چهارم به عنوان موانع موجود در قطع عمدی حاملگی موادی در این زمینه وجود دارد که در ماده ۱۵-۱۲۲-L به آن اشاره شده است.

بعد از ملاحظه نصوص مواد بحث حالت ضرورت که به‌عنوان آخرین بحث بود در این جا نیز به عنوان آخرین بحث آمده است باید گفت در قانون جزای فرانسه حالت ضرورت یک حالت موسعی دارد و محدودیت‌هایی که در قانون ایران وجود دارد در قانون فرانسه بدین گونه نیست به عنوان نمونه در ماده ۱-۱۶۲-L از قانون بهداشت عمومی آمده است که فقر زن باردار می‌تواند موجبی برای انقطاع دوران بارداری باشد وشرایط آن را نیز ذکر کرده است. در مجموع چنین می‌توان نتیجه این که ضرورت که از جمله علل موجهه جرم سقط جنین است دایره ای گسترده تر از آنچه که در قوانین ایران یافت می‌شود،

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

دارد. ضمن این که بعضی از قوانین به نوعی از سقط حمایت کرده که از سیاق بعضی از مواد به خوبی ظاهر است و بعضاً جرائم سقط به دلیل عدم رعایت نظامات مقرره در قوانین در انجام سقط جنین می‌باشد. (تدین، ۱۳۹۱:۴۱۹)

۲- رکن مادی در حقوق ایران و فرانسه

۱-۲- حقوق ایران

دومین رکن اساسی هر جرمی، رکن مادی است که در مورد جرم سقط جنین رکن مادی، اجمالاً ممکن است فیزیکی یا شیمیایی باشد. در بحث از رکن مادی مطالب را به تفکیک مواد قانون مجازات اسلامی خواهیم آورد. از طرفی در خصوص این جرم مواردی یافت می شود که افعال غیر مادی هستند لذا ما در این مبحث و در گفتار اول عنوان افعال مادی وغیرمادی را انتخاب کرده ایم.

عنصر مادی هرجرمی تنها از عمل فیزیکی تشکیل نشده‌است بلکه علاوه بر آن اجزاء دیگری را نیز در بر می‌گیرد که فقدان بعضی از این عوامل عنصر مادی جرم کامل نخواهد بود.

اجزاء مختلف عنصر مادی که عبارت اند از:

۱- علل مادی فیزیکی که می تواند فعل یا ترک فعل باشد.

۲- شرایط و اوضاع و احوال که قانون‌گذار وجود و یا فقدان آنها را شرط لازم برای تحقق جرم دانسته است.

۳- نتیجه حاصله از عمل که باید با جزء اول رابطه سببیت داشته باشد.

البته بعضی جرائم ممکن است یکی از دو شرط اخیر را نداشته باشد چنانچه مثلاً در جرائم مطلق عامل سوم یعنی نتیجه حاصله نیاز ندارد با این حال جرم مزبور محقق می شود مانند شهادت کذب. در مورد جرم سقط جنین از بین سه عامل اساسی در عنصر مادی تنها عامل دوم مدنظر قانون‌گذار نبوده‌است. در حقوق ایران رکن مادی سقط جنین عمدی، همان عمل شخص مرتکب است که باعث سقط جنین زن حامله می‌گردد. تحقق رکن مادی منوط به حصول شرایط ذیل است:

۱. آبستنی زن و وجود جنین زنده ۲. انجام فعل یا عمل مادی توسط مرتکب که به دو صورت فعل مجرمانه مستقیم (مرتکب شخصاً مباشرت به سقط جنین می نماید) و عمل مجرمانه غیرمستقیم (شخص خودش مباشرت به سقط‌جنین نمی‌نماید و فقط زن حامله را دلالت و راهنمایی می‌کند که جنین خود را سقط نماید) انجام می گیرد.

۳. استفاده از روش هایی که منجر به سقط جنین گردد.

اعم از روش‌های شیمیایی یا فیزیکی، طبیعی یا مصنوعی، به کاربردن وسایل جراحی یا وسایل دیگری که موجب باز شدن دهانه رحم گردد مانند کورتاژ، راه رفتن زیاد و بی موقع، اسب سواری و. . .

۴. وجود رابطه سببیّت بین عمل مرتکب و جنین سقط شده

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

بنابراین اگر زن حامله نباشد یا حاملگی او ظاهر نشده باشد به جهت غیرممکن بودن سقط جنین، عمل مرتکب بر روی زن غیرحامل، سقط جنین محسوب نمی‌شود. و نیز برای تحقق عنصر مادی، انجام عملیات مجرمانه به‌طور مستقیم (مانند عمل جرّاحی) یا غیرمستقیم (مانند ضربه زدن به شکم یا استعمال دارو) به‌وسیله پزشک یا افراد عادی لازم است. (ولیدی، ۱۱۸:۱۳۷۳)

پس می توان رکن مادی سقط جنین را به موارد زیر تقسیم کرد:

۱- وجود جنین یا حامله بودن زن: از آنجایی که بزه سقط‌جنین، جرمی مقید به حصول نتیجه می باشد، لذا برای تحقق آن وجود جنین و یا حامله‌بودن زن شرط است و مقصود از حاملگی «لقاح تخمک زن با نطفه مرد در استقرار آن در جوار مخاطی رحم وتشکیل جفت و جنین» است. بنابراین، چنانچه کسی برروی زنی اقدام به انجام عملیاتی جهت سقط‌جنین او نماید، ولی بعداً کاشف گردد که مجنی علیه حامله نبوده، چنین شخصی به لحاظ سقط جنین عمدی قابل‌تعقیب و مجازات نخواهد بود و عملیات انجام شده را جرم‌محال می‌نامند. در صورتی که زن حامله باشد ولی وسیله ارتکاب جرم خراب باشد، جرم عقیم است.

۲- دومین شرط در سقط جنین آن است که قبل از موعد طبیعی یا وسیله ای غیر اخراج شود. (ورنون، ۲۰۰۲ م) در مورد اخراج جنین و اینکه در چه زمانی جنین استقرار پیدا میکند بین نظام های حقوقی از نظر تفکر و بینش و فلسفه ی وجودی جنین اتفاق نظر وجود ندارد(یوسف علی، ۲۰۰۲ م، بوون، ۱۹۹۷ م) در مورد سقط جنین از نظر حقوق اسلام باید گفت که از همان مراحل ابتدایی جنین مستقر خواهد شد و مراحل تکوینی آن در فصل اول توضیح داده شده است.

۳- رفتار فیزیکی: دومین جزء رکن مادی بز سقط جنین عمدی، فعل و مرتکب می باشد. برای تحقق سقط جنین عمدی باید از ناحیه مرتکب فعل مثبت مادی به نحو مباشرت و یا معاونت صورت پذیرد؛ بنابراین ترک فعل نمی‌تواند به عنوان رکن مادی این جرم محسوب شود. اما به نظر یکی ازاساتید در ترک فعل موضوع ماده ۲۹۵ ق. م. ا و سقط جنین ناشی از اذیت و آزار حاصل از ترک فعل موصوف در انتساب نتیجه به ممتنع تردیدی به جای نمیگذارد. مانند آنکه پرستاری از دادن دارو و یا تزریق آمپول خودداری کند. (آقایی نیا، ۳۵۴:۱۳۹۲)که به نظر میرسد جمله ی ایشان صحیح باشد. وسایلی که برای اسقاط جنین مورد استفاده قرار می گیرد، ممکن است فیزیکی و یا شیمیایی باشد؛ وسایل فیزیکی شامل استفاده از ابزار کورتاژ و یا ایراد هر نوع صدمه جسمی مانند اذیت و آزار می باشد و وسایل شیمیایی نیز تزریق آمپول، تجویز و خوراندن دارو و استفاده از سایر ادویه جات، ماکولات و مشروبات را در بر می‌گیرد. قانون‌گذار در ماده ۶۲۲ بیان نموده: «هرکس عالماً عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود علاوه بر پرداخت دیه با قصاص، حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد» ملاحظه می گردد سقط جنین موضوع این ماده، سقط از راه ضرب و یا اذیت و آزار زن حامله است که شامل اذیت و آزار روحی او نیز می شود. منظور از ضرب انجام فعلی است که تمامیت جسمی زن حامله را مورد تعرض قرار داده و منتهی به سقط جنین شود. بنابراین اصابت ضربه به جنین شرط نیست و وسیله ایراد

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ضرب هم موثر در مقام نمی باشد. منظور از اذیت و آزار به معنای رنج، عذاب، شکنجه، اندوه، غم و تالم است که برخلاف «ضرب» بر تمامیت بدن زن حامله اصابت نمی‌کند ولی موجب تالم، رحمت و به ستوده آوردن وی می گردد و در نهایت منتهی به سقط جنین می شود. رفتارهای ذیل را می توان از مصادیق اذیت و آزار محسوب کرد؛ انفجار صوتی؛ اسلحه کشیدن، تحریض سگ درنده، آمیزش خشونت آمیز در روزهای آخر حاملگی، فحاشی یا ادای سخنان رکیک، فریاد کشیدن (ماده ۴۹۹و۵۰۱ق. م. ا) و امثال آن‌ها. سقط جنین موضوع این ماده می تواند از ناحیه هر فردی اعم از پزشک و غیرپزشک ارتکاب یابد. تصریح مقنن در ماده ۶۲۲ به اصطلاح«زن حامله» متضمن دو نکته است: نخست آنکه صدمه به جنین آزمایشگاهی که هنوز به زن منتقل نگردیده است و وضعیت جنینی که قبل از موعد طبیعی زایمان شده، ولی به علت عدم قابلیت زیست در دستگاه های حمایتی نگهداری میشود از شمول ماده خارج است. دوم، تحقق حاملگی و عینیت یافتن جنین ضروری است. بنابراین اشتباه مرتکب در ایراد ضرب به قصد سقط جنین به زن را که حامله نیست را نمیتوان به عنوان شروع به سقط جنین بررسی کرد اما اقدام انجام شده به استناد تبصره ماده ۱۲۲ق. م. ا جرم محال بوده و به مجازات شروع به جرم محکوم میشود. (آقایی نیا، ۳۵۳:۱۳۹۲) و نکته ای دیگر که در خور اهمیت است اینکه در حال حاضر با توجه به مواد ۱۹ و ۱۲۲ ق. م.ا مصوب ۱۳۹۲ تنها شروع به سقط جنین ماده ۶۲۴ قابل ارتکاب است.

در ماده ۶۲۳ نیز آمده است: «هرکس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین زن گردد، به شش ماه تا یک سال حبس محکوم می شود واگر عالماً و عامداً زن حامله‌ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد. به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد. مگر اینکه ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر می باشد و در هر مورد حکم به پرداخت دیه، مطابق مقررات مربوط داده خواهد شد» ماده مذکور؛ ناظر به اسقاط عمدی جنین با وسایل شیمیایی و فیزکی توسط افراد عادی وغیرمتخصص با توجه به لفظ«هرکس» می باشد. اصطلاح «دادن» منصرف از نحوه تهیه موضوع آن یعنی «ادویه یا وسایل دیگری» است. به عبارت دیگر مرتکب به هر نحو که وسیله را داده باشد به عبارتی اسال ادویه یا وسایل دیگر با پست یا پیک و غیره با تحویل مستقیم آن فرقی ندارد. ومنظور از ادویه، ادویه کاری نیست بلکه ادویه جمع دوا است و شامل داروهای گیاهی یا شیمیایی است. نکته ای که در این ماده قابل توجه است؛ اینکه دلالت به استعمال ادویه وسایل دیگر در قسمت دوم ماده مذکور، از نظر کیفری، مصداقی از معاونت در جرم می‌باشد، اما قانون‌گذار آن را به عنوان جرم خاصی تلقی نموده است. حفظ حیات مادر انگیزه ای است که مقنن به قید حصر آنرا عذر معاف کننده قرار داده است و لذا سایر انگیزه ها هرچند نیک باشند، از شمول این حکم خارج است. مانند آنکه کسی با توجه به کثرت فرزندان که زن حامله به علت فقر قادر به اداره آنها نیست، مبادرت به دادن یا دلالت به استعمال دارو یا وسیله ای کند یا به زنی که به نحو نامشروع حامله شده است برای سقط کمک کند. و حفظ حیات مادر را باید منحصر به از دست رفتن آن در صورت ادامه حیات جنین در ذهن مرتکب دانست.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

همچنین مطابق ماده ۶۲۴: «اگر طبیب یا ماما یا دارو فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا داروفروشی اقدام می‌کنند، وسایل سقط‌جنین فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوطه صورت خواهد پذیرفت» قانون گذار درصدر این ماده به دو گروه از اشخاص اشاره داشته که عبارت اند از:

۱- «طبیب، ماما یا داروفروش» که برابر مقررات وقانون تشکیل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی مجاز به طبابت، مامایی وداروفروش هستند.

۲- «اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا داروفروشی اقدام می‌کنند» منظور از این بند کسانی هستند که مجوز لازم برای انجام چنین مشاغلی بر خلاف گروه اول در دست ندارند واین اقدام را به عنوان شغل یا حرفه خود انجام می‌دهند و به این امور اشتغال دارند. از میان این دو گروه طبیب و ماما و دارو ساز در صورت مباشرت و دادن وسیله فقط به مجازات ماده ۶۲۴ کتاب پنجم محکوم می‌شوند در حالیکه اگر توسط سایر اشخاص باشد یعنی اشخاص گروه دوم علاوه بر مجازات در ماده ذکر شده، به مجازات مقرر در ماده ۳ از قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ اصلاحی ۱۳۷۹ با رعایت قواعد تعدد جرم محکوم خواهد شد:

هر کس بدون داشتن پروانه رسمی به امور پزشکی، داروسازی، دندانپزشکی، آزمایشگاهی، فیزیوتراپی و مامائی اشتغال ورزد یا بدون پروانه ازوزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام به تأسیس یکی از مؤسسات پزشکی مصرح در ماده (۱) نماید یا پروانه خود را به دیگری واگذار یا پروانه دیگری را مورد استفاده قرار دهد بلافاصله محل کار آن‌ها توسط وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تعطیل و به حبس تعزیری از شش ماه‌تا سه سال و پرداخت جریمه نقدی از پنج میلیون تا پنجاه میلیون ریال محکوم خواهد شد و در صورت تکرار به حبس از دو تا ده سال و پرداخت‌جریمه از پنج میلیون تا صد میلیون ریال یا دو برابر قیمت داروهای مکشوفه (هر کدام که بیشترباشد) محکوم خواهد شد.

۲-۲- در حقوق فرانسه

اساساً رکن مادی در جهت سقط یا آنچه در قوانین کشورمان می‌باشد شباهت چشمگیری دارد و آن این است که هر دو قانون ابراز سقط را فیزیکی و شیمیایی می‌دانند. در کتاب‌های حقوق جزای اختصاصی فرانسه وقتی بحث از تعریف سقط می شود. ابزارهای سقط را نیز اشاره می کنند.

البته در حقوق فرانسه در کنار وسایل فیزیکی و شیمیایی، بعضاً حقوقدانان مورد ثالثی را دخالت می دهند که وضع آنها کاملاً روشن نیست مانند: دویدن، راه رفتن، پریدن و افراط در رقض یا لباس تنگ و چسبان همچنین در حقوق فرانسه در مورد وسایل شیمیایی مسئله ای را مطرح می‌کنند و آن عدم کفایت وسیله است. که در واقع وسیله شیمیایی کافی برای سقط جنین نیست. در این صورت نیز دیوان کشور فرانسه شورع به سقط جنین دانسته و مجازات در نظر گرفته است. درحالی که در قانون ایران همانطور که گفته

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

شد شروع به جرم سقط جنین مطرح نیست. اما تفاوت بین این دو قانون در عمل غیرمادی است. همانطور که گذشت در قوانین مجازات اسلامی عمل غیرمادی پیش بینی شده ولی در قانون فرانسه تنها عمل مادی مدنظر می‌باشد. چنان که گذشت در قانون جزای اسلامی سقط جنین با ترک فعل تحقق پیدا نمی‌کرد و تنها فعل‌مثبت‌مادی موجب تحقق سقط‌جنین می‌شود ایا در حقوق فرانسه نیز چنین وضعی است و یا این که متفاوت است؟ به نظر می رسد قطع عمد حاملگی در قانون مجازات فرانسه نیز تنها از طریق فعل مثبت مادی صورت می گیرد وترک فعل دخالتی ندارد زیرا از منطوق مواد راجعه به بحث سقط‌جنین چنین بر می آید به عنوان نمونه در ماده ۱-۲۲۳ از عبارتهای «عمل » و «انجام» استفاده شده است وحتی در عنوان کردن سقط جنین از واژه «اسقاط» استفاده شده است که این واژه خود در معنای مثبت بکار می رود.

در قوانین بهداشت عمومی نیز همین واژگان بکار رفته چنانکه در آیین نامه ۱۵-۱۶۲ از عبارت «**Lefait**» استفاده شده است. و اما از مشترکات بحث مسئله موضوعیت داشتن شخص در امر سقط می‌باشد که در قانون جزای فرانسه نیز این مسئله نمود دارد به نحوی که پزشکان و داروسازان، فروشندگان دارو و تجار و سازندگان مواد شیمیایی و. . . از نظر مزان مجازات‌ها در مرتبه شدید تری نسبت به سایر اشخاص قرار دارند البته این بدان معنی نیست که سایر اشخاص عادی مجاز به فروش یا ساخت داروهای سقط آور می‌باشند ولی در مقایسه با پزشکان، این دسته‌مجازات سنگین‌تری را متحمل می‌شوند اما تفاوتی که مسئله مزبور با قانون کشورمان دارد این است که در این ماده همچنین ممنوعیت ساخت داروهای سقط آور توسط داروسازان را با شرایطی برداشته است چنانکه در بخشی از آیین نامه ۶۴۵ قانون جزای فرانسه آمده است.

گاهی اوقات داروسازان می‌توانند داروها و مواد شیمیایی ذیل را بفروش برسانند تنها در صورت جواز پزشکی که این جواز باید به ثبت رسیده باشد وتوسط شهرداری یا کمیسر پلیس تایید شده باشد. (گودرزی بروجرد، ۲۰۹:۱۳۸۶)

۳- رکن معنوی در حقوق ایران و فرانسه

۱-۳- در حقوق ایران

سقط جنین یا حمل از جمله جرایمی است که در آن احراز سوء نیت عام و خاص هر دو لازم است یعنی مرتکب باید با علم به حامله بودن زن و به قصد سقط جنین اقدام به سقط نماید. بنابر این در صورتی که صدمات وضربات وارده بر یک زن آبستن بدون اطلاع از حامل بودن وی و بدون این که نتایج حاصله قابل پیش بینی باشد منجر به سقط حمل شود مرتکب مشمول مقررات سقط جنین عمدی نبوده است.

با این مقدمه سقط جنین، بر اساس رکن معنوی به سه گونه تقسیم می‌شود:

الف- سقط جنین عمدی: مانند این که شخصی با علم به این که زن حامل است او را مورد ضرب و ازار قرار دهد و نتیجه را هم پیش بینی کند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ب- سقط جنین شبه عمد: مانند این که شخص ضارب علم به حامل بودن ندارد و از قضا زن حامل است ولی خطای او محرز است و رابطه سببیت بین خطا وسقط زن وجود دارد.

ج- سقط جنین خطایی: مانند این که شخص نه سوء نیت عام دارد یعنی به واسطه حامل بودن نمی زند وبالطبع سوء نیت خاص هم ندارد یعنی این که نتیجه را نمی‌خواهد.

در ماده ۶۲۲ق. م. ا کلمه «عالماً و عامداً »آمده است یعنی بداند که حامله است و بخواهد که سقط کند.

در ماده ۶۲۳ق. م. ا آمده است: «. . . واگر عالماً و عامداً. . . » در این ماده نیز همچنین کلمه عالماً وعامداً تکرار شده است که در واقع حاکی از سوء نیت عام وسوء نیت خاص توامان است.

در کل می‌توان نتیجه گرفت مرتکب باید با علم به حامله‌بودن زن و به قصد حصول نتیجه اسقاط جنین یا حمل، مرتکب جرم شده باشد.

در مجموع می‌توان چنین نتیجه گرفت برای تحقق جرم سقط‌جنین عمدی لازم است که:

اولاً: مرتکب به حامله بودن زن عالم باشد، یعنی اطلاع و آگاهی داشته باشد که زن حامله است، بنابراین چنانچه کسی نسبت به این امر جاهل باشد مثلاً چنانچه شخصی، صدمات و ضرباتی بر یک زن حامله بدون اطلاع از حامل بودن وی دارد نماید که منجر به سقط حمل شود» از این حیث قابل تعقیب نیست.

دوماً: نه تنها در اقدامات مادی که سبب سقط جنین می شوند باید عمد داشته باشد، بلکه خواهان حصول نتیجه مجرمانه (سقط جنین) نیز باشد. بنابراین، چنانچه پزشکی اطلاعی از حامله‌بودن بیمار نداشته باشد و اقدام به تجویز دارویی نماید که سبب سقط گردد؛ به عنوان سقط جنین عمدی قابل تعقیب نخواهد بود و نیز همچنین است اگر کسی بدون اطلاع از حامله بودن زن با ایراد ضربه ای به شکم او سبب سقط جنین شود. (زراعت، ۱۲۵:۱۳۹۲)

علاوه بر مطالب بالا، مطالب سترگ جناب آقای دکتر حسین میر محمد صادقی در مورد عنصر روانی سقط جنین دارای اهمیت بسیار بالایی می باشد:

اولا هرگاه ضارب صرفاً قصد مضروب کردن زنی را که می‌داند باردار است داشته باشد یاعلاوه بر آن، قصد از بین بردن جنین را هم در همان حالت جنینی داشته باشد ولی براثر ضربات وارده، زن وضع حمل کرده و نوزاد او پس از دقایقی، بر اثر همان ضرباتی که در دوران جنینی تحمل کرده است، بمیرد، به نظر می رسد که بتوان ضارب را، علاوه بر ایراد ضرب و جرح عمدی نسبت به مادر، به ارتکاب قتل شبه عمدی علیه نوزاد هم محکوم کرد. بدیهی است، در این حالت اگر زن بمیرد، عمل ضارب نسبت به زن نیز (به شرط نوع کشنده نبودن ضربات) قتل شبه عمد خواهد بود.

ثانیا اگر ضارب، برای مثال، قصد مضروب کردن شخصی را که در کنار زن حامله ایستاده بوده داشته ولی، بر اثر خطا در هدف گیری، ضربه او به زن بخورد و همان حادثه رخ دهد، جرم مرتکب، هم از لحاظ ایراد ضرب به مادر و هم در مورد قتل نوزاد متولد شده، خطای محض است، و در نتیجه، عاقله وی عهده دار پرداخت دیه خواهد بود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ثالثا، وقتی است که ضارب قصد قتل یا مضروب کردن زنی را، که نمی داند باردار است، دارد و بر اثر ضربات وارده به زن همان حادثه مذکور در مثالهای قبل نسبت به جنین رخ می دهد. در این حالت، جرم مرتکب نسبت به زن، حسب مورد، قتل با ایراد ضرب و جرح عمدی و نسبت به نوزاد قتل خطای محض می باشد.

بالاخره، چهارمین حالت آن است که شخصی، با علم به این که زن در روزهای پایانی بارداری خود قرار دارد، وی را، به قصد آن که حمل وی زنده متولد شده و سپس بمیرد، مورد ضرب و جرح قرار دهد و همان اتفاق مورد نظر ضارب رخ دهد. در این حالت جرم مرتکب، هم نسبت به ایراد ضرب و جرح به زن و هم نسبت به قتل نوزاد، عمدی محسوب می‌شود، هرچند که احراز وجود چنین قصدی در مرتکب نسبت به حمل زن بسیار مشکل خواهد بود. البته در همه این موارد، اثبات زنده متولد شدن جنین، که علی الأصول با مشاهده علایم حیات، مثل حرکت و نظایر آن، قابل اثبات است، و نیز اثبات قابلیت بالقوه جنین برای زیستن به عنوان یک انسان زنده (در صورتی که در دوران جنینی ضربه نمی‌خورد) از اهمیت برخوردار می‌باشد. زیرا، در صورت فقدان شرط اول حکم به قتل یک انسان زنده نمیتوان داد، و با فقدان شرط دوم، رابطه سببیت خدشه دار می شود.

علی رغم سکوت «قانون مجازات اسلامی» سابق، مصوب سال ۱۳۷۰، در موضوع مورد بحث، «قانون مجازات اسلامی»، مصوب سال ۱۳۹۲، صراحت موضع فوق الذکر را پذیرفته و در تبصره ماده ۳۰۶ اظهار داشته است، «اگر جنینی زنده متولد شود و دارای قابلیت ادامه حیات باشد و جنایت قبل از تولد منجر به نقص یا مرگ او پس از تولد شود و یا نقص او بعد از تولد باقی بماند، قصاص ثابت است.» البته، به نظر نگارنده، ثبوت قصاص در چنین حالتی منوط به احراز قصد به شکلی که در حالت چهارم فوق الذکر بیان شد میباشد، وگرنه هرگاه قصد مرتکب، صدمه زدن به جنین در همان حالت جنینی باشد، ولی اتفاق مذکور در تبصره ماده ۳۰۶ رخ دهد، نمی توان ارتکاب جنایت عمدی علیه انسان زنده را محقق دانسته و حکم به قصاص داد؛ بلکه مورد مشمول حالت اول فوق الذکر خواهد بود.

۲-۳- در حقوق فرانسه

در بحث رکن معنوی این مسئله قابل دقت است که احراز سوءنیت از جمله مشترکان قانون جزای ایران و فرانسه است. در قوانین جزای فرانسه سقط جنین که با علامت اختصاری **I. V. G** عنوان می شود به معنی قطع عمدی حاملگی می باشد.

بنابراین در قانون مجازات اسلامی اگر احراز عنصر معنوی در لابلای کلمات قانون به چشم می خورد ولی در قانون مجازات فرانسه مسئله عنصر معنوی از تیتر قابل برداشت وبهره برداری است. البته در مواد راجع به قطع عمدی حاملگی نیز به کرات روبرو هستیم. در بعضی موارد اگرچه عین واژه عمد بکارنرفته است ولی از فحوی عبارت چنین برداشتی می شود ملاحظه کردید در قانون مجازات اسلامی هم چنین نمونه ای را

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

داشتیم. چنانکه از کلمه اسقاط عنوان قصدیه را احراز نمودیم. در بحث تطبیقی نیز این چنین مواردی وجود دارد.

قبل از ارائه شاهد مثال ذکر نکته‌ای ضروری است وآن این که وقتی قابل شدیم بعضی اعمال دارای عناوین قصدیه هستند. این مطلب عمومیت دارد و اختصاص به زبان فارس و یا عربی و. . . ندارد. بنابراین در زبان فرانسه نیز افعالی هستند که عنوان کردن آنها در واقع قصد را هم به دنبال دارند.

با این مقدمه، می‌بینیم که در زبان فرانسه به معنی عمل واسقاط می باشد. در درون خود عنوان قصدیه را نیز یدک می‌کشند. این واژگان در مادتین ۱۰-۲۲۳ و ۱۲-۲۲۳ بکار رفته است. از اینها که بگذریم بعضی ترکیبات حاکی از عنوان قصدیه می باشد به عنوان نمونه در ماده ای از مواد بهداشت عمومی چنین آمده است که زن باردار می تواند تقاضا کند که این ترکیب خود بیانگر عنوان قصدیه است.

اما در پاسخ به این سوال که آیا در موضوع مورد بحث، انگیزه موجب زوال وصف مجرمانه است یا خیر؟ باید گفت تاثیر انگیزه اگرچه در قوانین سقط صراحتاً پیش بینی نشده است ولی موجب زوال وصف مجرمانه است. همانطور که گذشت دیدیم وضعیت فقر مادر موجبی برای سقط جنین به حساب آمده است بنابر این پاسخ به سئوال مثبت است. (بوشهری، ۲۴۱:۱۳۹۰)

نتیجه گیری

با توجه به بررسی انجام شده بین حقوق کیفری ایران و فرانسه در قبال سقط جنین نتایج نشان می‌دهند که در قانون ایران اساسا سقط جنین جرم شناخته شده و جواز سقط جنین ارادی صرفا در صورتی که حفظ حیات مادر موکول به سقط جنین باشد و آن هم قبل از ولوج روح جایز و برای بعد از ولوج روح اختلاف نظر وجود دارد. در قانون فرانسه به ختم دوران حاملگی قبل از پایان هفته دهم حاملگی به عنوان فقر و ختم حاملگی در هر مرحله از دوران حاملگی در صورتی که ادامه حاملگی به طور جدی سلامت مادر را به خطر اندازد یا امکان قوی وجود داشته باشد که بچه متولد نشده از بیماری خطرناک ویژه رنج می‌برد و یا در زمان تشخیص به عنوان علاج ناپذیر توصیف می‌شود با رعایت شرایط قانونی مجاز شناخته شده است.

با توجه به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ سقط جنین توسط مادر حتی اگر به صرت عمدی باشد مجازاتی برای وی پیش بینی نشده اما در قانون و حقوق فرانسه اینگونه نیست. در حقوق فرانسه به خلاف حقوق ایران جرم سقط جنین مطلق است ومقید نیست یعنی حامله بودن زن وحصول نتیجه شرط نیست و لذا سقط جنین تصوری و هرگز وجود نیافته، و یا مرده بودن چنین قبل از اخراج عمدی که در واقع جرم محال است در قانون فرانسه قابل مجازات می باشد. واز حیث رکن مادی در حقوق ایران رویه ی برابری را با حقوق فرانسه در نظر گرفته اما درحقوق فرانسه تفاوت چشمگیری وجود دارد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

فهرست منابع و مآخذ

ـ قرآن کریم

ـ آریان‌پور کاشانی، عباس، ۱۳۷۲، فرهنگ کامل انگلیسی- فارسی، جلد دوم، چاپ ششم، مؤسسه انتشارات امیرکبیر

ـ آقایی نیا، حسین، ۱۳۹۲، حقوق کیفری اختصاصی، جرائم علیه اشخاص (جنایات)، جلد اول، چاپ هشتم، انتشارات میزان.

ـ بوشهری، جعفر، ۱۳۹۰، حقوق جزای فرانسه، شرکت سهامی انتشار

ـ بیگ زاده، صفر، ۱۳۸۷، نظام حقوقی فرانسه، انتشارات سمت، چاپ اول

ـ تدین، عباس، ۱۳۹۱، قانون‌آیین دادرسی کیفری فرانسه، تهران، انتشارات خرسندی

ـ جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۴۶، ترمینولوژی حقوق، کتابخانه‌ی ابن‌سینا.

ـ راسخ، محمد، ۱۳۸۹، مقاله جدال حیات، مجله تحقیقات حقوقی شماره ۳۸

ـ سیاح، احمد، ۱۳۷۸، فرهنگ بزرگ جامع نوین (عربی به فارسی)، جلد اول، چاپ دوم، ترهان، انتشارات اسلام

ـ شامبیاتی، هوشنگ؛ ۱۳۷۶، حقوق جزای اختصاصی، تهران، انتشارات، ویستار، چاپ چهارم، ج۱

ـ صنایی زاده، حسین، ۱۳۹۴، پزشکی قانونی، چاپ چهارم، انتشارات دادگستر

ـ عمید، حسن، ۱۳۵۵، فرهنگ فارسی، جلد چهارم، انتشارات امیرکبیر

ـ گودرزی بروجردی، محمدرضا و لیلا مقدادی، ۱۳۸۶، تاریخ تحولات زندان، نشر میزان، چاپ دوم

ـ گودرزی، فرامرز، ۱۳۹۲، مقدمه ای بر پزشکی قانونی، انتشارات امور دانشگاهی

ـ گلدوزیان، ایرج؛ ۱۳۸۵، حقوق جزای اختصاصی، تهران، انتشارات ماجد، چاپ سوم، ج۱.

ـ میرمحمدصادقی، حسین، ۱۳۹۳، جرائم علیه اشخاص، چاپ چهاردهم، انتشارات میزان.

ـ ولیدی، محمد صالح، ۱۳۹۲، حقوق جزای اختصاصی، جلد دوم، انتشارات امیر کبیر.

قوانین

ـ قانون اساسی، ۱۳۵۸.

ـ قانون تعزیرات، ۱۳۶۲ و ۱۳۵۷.

ـ قانون دیات، ۱۳۶۱.

ـ قانون راجع به سقط درمانی، ۱۳۸۴.

ـ قانون مجازات اسلامی، ۱۳۷۰.

ـ قانون مجازات اسلامی، ۱۳۹۲.

ـ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی، مصوب ۱۳۳۴ اصلاحی ۱۳۷۹

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]